

**СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ МГП ТА ВИДИ
ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ**

ЗАСОБИ І МЕТОДИ ВЕДЕННЯ ВІЙНИ

Альбіна БАСИСТА
юристка-міжнародниця, PhD,
асс. кафедри міжнародного права НН
ІМВ КНУ ім. Тараса Шевченка

albinabasistaya@gmail.com

I. СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ МГП

До яких ситуацій застосовуються норми МГП?

- лише до ситуацій збройних конфліктів (далі-ЗК)

!!! Тлумачення та роз'яснення поняття «збройний конфлікт» здійснюється у практиці держав, прецедентному праві та міжнародно-правовій доктрині.

Сфера застосування МГП розкриватиметься через аналіз 4 аспектів:

- матеріальне або предметне застосування (***ratione materiae***)

-застосування за колом осіб (***ratione personae***)

-застосування у часі (***ratione temporis***)

-застосування у просторі (***ratione loci***)

-

МАТЕРІАЛЬНА
АБО ПРЕДМЕТНА
СФЕРА
ЗАСТОСУВАННЯ
МГП

(RATIONE
MATERIAE)

- Застосування МГП повністю залежить від існування ЗК, який може бути за характером як **міжнародним (МЗК)**, так і **неміжнародним (НМЗК)**
- МЗК та НМЗК передбачають **застосування особливих правових режимів** *(детальніше на цьому зупинимось в питанні щодо видів ЗК)*

ЗАСТОСУВАННЯ
МГП
ЗА КОЛОМ ОСІБ

(*RATIONE
PERSONAE*)

Суб'єкти, які мають обов'язки за МГП:

- Держави. Міжнародні міжурядові організації. Утворення, що не є суб'єктами МП, але беруть участь у бойових діях (e.g., *неурядові збройні групи, антиурядові збройні формування і т.д.*).
- Всі сторони ЗК, незалежно від їх правового статусу, мають зобов'язання дотримуватися МГП.

Суб'єкти, яким МГП надає захист:

- Комбатанти. Комбатанти *hors de combat*. Військовополонені. Цивільні особи під владою супротивника.

Особи, захищені нормами МГП: *хворі, поранені та постраждалі у корабельній трощі, які не брали участі у воєнних діях; військовополонені та інші затримані особи; цивільні особи та цивільне населення.*

Спеціальний захист за МГП: *жінки; діти; військові кореспонденти; зниклі безвісти та померлі особи.*

ЗАСТОСУВАННЯ
МГП
У ЧАСІ

(*RATIONE
TEMPORIS*)

Залежить від моменту початку та закінчення ЗК.

Норми МГП починають застосовуватися з моменту, коли в ході ЗК вчинений перший ворожий акт, який вимагає дії норм МГП:

- щойно перша особа потребує захисту норм МГП / вчинено перший збройний напад/оголошено війну/частину території держави окуповано.

Норми МГП завершують застосовуватись з моментів:

- загального припинення воєнних дій (*п. 2 ст. 6 ЖК IV, п. «b» ст. 3 ДП I*)
- звільнення з полону та припинення затримання (*п. 1 ст. 5 ЖК I*)
- завершення стану військової окупації (*ГП 1907 року, п. 3 ст.6 ЖК IV; п. «b» ст. 3 ДП I, звичаєве МГП*)

ЗАСТОСУВАННЯ
МГП
У ПРОСТОРИ
(RATIONE LOCI)

- в межах всієї території держав, які беруть участь у ЗК (*принцип ефективності та принцип єдності державної території*)
- на будь-якій території, де відбуваються бойові дії або де сторони ЗК вступають у певні відносини (*приклад, відкрите море*)
- на окупованих територіях, після завершення активної фази ЗК

ВИДИ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

ВИДИ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

- Договірне МГП розрізняє лише два види ЗК, це: **МЗК** та **НМЗК**.

МЗК є класичною формою ЗК, який відбувається між двома або більше державами.

НМЗК був включений в договірне МГП лише з внесенням до ЖК I-IV спільної ст. 3. Відтак організовані збройні формування стали рахуватися в якості «сторони в збройному конфлікті» із відповідними обов'язками за МГП.

!!! Інтернаціоналізовані ЗК або ЗК з іноземним втручанням, з правової точки зору, кваліфікуються як МЗК або НМЗК.

- **Важливі відмінні риси між МЗК та НМЗК:** поріг інтенсивності/ насильства досяжний для того, щоб ситуація вважалась ЗК; різний правовий статус сторін в ЗК.
- **Як правова концепція МЗК та НМЗК** взаємодоповнюють один одного, включаючи всі можливі ситуації які передбачають початок дії норм МГП.

КІЛЬКІСТЬ
ЗБРОЙНИХ
КОНФЛІКТІВ
У
СУЧАСНОМУ
СВІТІ

Щонайменше 69 (2018 р.), 49 (2019 р.), 34 (2020) збройних конфліктів мали місце на території більш ніж 30 держав.

З них:

Міжнародні збройні конфлікти (МЗК) на території 7-ми держав:

Росія/Україна, Індія/Пакистан, Китай/Індія, Туреччина/Ірак, Іран/США,, Вірменія/Азербайджан, Сирія/Коаліція держав на чолі з США, Киргистан/Таджикистан

Неміжнародні збройні конфлікти (НМЗК) на території 22 держав: *Афганістану, ЦАР, Колумбії, ДРК, Єгипет, Індія, Ірак, Лівія, Малі, М'янми, Нігерії, Пакистану, Сенегалу, Сомалі, Південного Судану, Сирії, Туреччини, Ємену, Буркіні Фасо, Камеруну, Ефіопії, Мексики.*

RULAC

GENEVA
ACADEMY

Search

HOME BROWSE LEGAL FRAMEWORK CLASSIFICATION PUBLICATIONS ABOUT RULAC NEWS

Google

I. МЗК: МАТЕРІАЛЬНА СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ МГП

- Діє увесь корпус договірних та звичаєвих норм МГП.
- Ситуації МЗК визначаються відповідно до договірного МГП.

Які саме ситуації розглядаються як МЗК за МГП?

-Три ситуації МЗК згідно статі 2 ЖК I-IV:

1) випадки оголошення війни між двома або більше державами (*встановлюється стан війни між державами згідно МП; незалежно від факту ведення воєнних дій*)

2) випадки фактичного збройного конфлікту між двома або більше державами (*навіть якщо будь-яка з держав не визнає факту війни*)

3) випадки окупації всієї чи частини території держави (*навіть якщо не мало місце жодного збройного противу*). (e.g., Азербайджану Вірменією; Кіпру Туреччиною; Грузії Росією, України Росією, Лівану Ізраїлем, Молдови Росією; Палестини Ізраїлем; Сирії Ізраїлем; Сирії Туреччиною та ін)

-Плюс одна ситуація МЗК згідно статті 1 ДП I до ЖК I-IV:

4) ЗК, в яких народи ведуть боротьбу проти колоніального панування, іноземної окупації та расистських режимів для здійснення свого права на самовизначення (*втратила практичне значення із завершенням процесу деколонізації*).

II. НМЗК: МАТЕРІАЛЬНА СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ МГП

- Діє значно менша кількість договірних норм МГП, в порівнянні з МЗК + звичаєве МГП.
- Тендеція до поширення міжнародно-правового регулювання для МЗК на НМЗК.

До яких ситуацій НМЗК застосовуються норми МГП?

- **НМЗК низької інтенсивності:** Спільна ст. 3 ЖК I-IV встановлює мінімальний гуманітарний стандарт; застосовується у випадку НМЗК на території держави; містить два критерії застосовності (*мінімальний рівень організації збройних угруповань; достатній рівень інтенсивності*).
- **НМЗК високої інтенсивності:** Стаття 1 ДП II застосовується до всіх НМЗК, які відбуваються на території держави-учасниці ЖК, між її збройними силами та іншими організованими групами, що перебувають під відповідальним командуванням, що контролюють частину її території, що дозволяє їм здійснювати безперервні та погоджені військові дії та застосовувати ДП II.

!!! Норми МГП не застосовуються до зіткнень всередині країни, що не досягли порогу інтенсивності. До прикладу: внутрішні заворушення, спорадичні акти насильства, напруження, безпорядки, бунти і т.д.

- **Цілі норм МГП, що регулюють ведення воєнних дій:**

1. забезпечити захист цивільного населення та цивільних об'єктів від наслідків воєнних дій;

2. встановити обмеження щодо засобів (зброя) та методів (спосіб примінення зброї) ведення війни.

ЗАСОБИ І МЕТОДИ ВЕДЕННЯ ВІЙНИ

!!! Сучасне МГП містить значне нормативне регулювання засобів та методів ведення війни.

- **Заборонені засоби ведення війни:** зброя невибіркового характеру; зброя, що завдає обширну, довгострокову та серйозну шкоду навколишньому середовищу.
- **Засоби ведення війни, використання яких обмежено або заборонено окремими договорами:** отрута; вибухові та розривні кулі; осколки, які неможливо виявити в людському тілі; міни-пастки та інші засоби з дистанційним управлінням; запальна зброя (e.g., фугаси, вогнемети, ракети, гранати, міни, бомби); осліплююча лазерна зброя; касетні боєприпаси; вибухонебезпечні пережитки війни; хімічна зброя; біологічна зброя; ядерна зброя.

!!! Під час розробки та прийняття на озброєння нових видів зброї держава зобов'язана визначити чи потряпляє їх застосування, за різних обставин, під заборони, що містить МГП (ст. 36 ДП I).

- **Заборонені методи ведення війни:** заборона нападу на цивільне населення/об'єкти; невибіркові напади; використання «живих щитів»; акти насильства та погрози насильством, які мають за мету тероризування цивільного населення; методи, які завдають довготривалої шкоди навколишньому середовищу; використання голоду серед цивільного населення; заборона нападу на осіб, що вийшли із строю (*hors de combat*); заборона на відмову в пощаді (наказу не лишати нікого в живих); віроломство; неправомірне використання емблеми, знаків та форменого одягу.

ПРИНЦИПИ РОЗРІЗНЕННЯ, ПРОПОРЦІЙНОСТІ ТА ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ

!!! Принципи мають договірну та звичаєву природу.

Розтлумачені у Консультативному висновку Міжнародного Суду ООН про правомірність погрози чи використання ядерної зброї від 1996 року.

- **розрізнення** - сторони у ЗК мають завжди проводити розрізнення між цивільними особами/об'єктами та комбатантами/військовими об'єктами. Військові дії можуть бути спрямовані виключно проти комбатантів/військових об'єктів (1-10 норми ЗМГП). Виняток: *цивільні особи, які безпосередньо беруть участь у воєнних діях* (п. 3 ст. 51 ДП I).
- **пропорційності (сумірності)** - забороняється здійснювати напади, які можуть призвести до випадкових втрат цивільного населення/об'єктів, які були б надмірними по відношенню до конкретної та прямої військової переваги, яка очікується (7-24 норми ЗМГП).
- **запобіжних заходів** – вимагає, щоб сторони в ЗК повинні постійно дбали про пощаду цивільних осіб/об'єктів під час проведення військових операцій.

В МГП існує два типи запобіжних заходів: 1) запобіжні заходи під час нападу; 2) запобіжні заходи проти наслідків нападу.

КОРИСНІ ПОСИЛАННЯ ТА ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Женевські конвенції I-IV від 1949 року
2. Додатковий протокол I та Додатковий протокол II до Женевських конвенцій від 1977 року
3. Звичаєві норми МГП, видані як писаний звід із 161 норми.
4. Нільс Мельцер «Міжнародне гуманітарне право. Загальний курс», підручник, 419 с. Доступний для завантаження: <https://blogs.icrc.org/ua/2021/05/31/ihl-comprehensive-intro/>
5. Міжнародне гуманітарне право. Посібник для юриста / [М.М. Гнатовський, Т.Р. Короткий, А.О. Кориневич, В.М. Лисик, О.Р. Поєдинок, Н.В. Хендель]; за ред. Т.Р. Короткого – Київ-Одеса : Українська гельсінська спілка з прав людини, Фенікс, 2016. – 2017. - 145с. Доступний для завантаження: <https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2018/03/MHP-final.pdf>

Додатково:

RULAC: Rule of Law in Armed Conflicts : <http://www.rulac.org/>

International Humanitarian Law Digital App : <https://www.icrc.org/en/document/ihl-digital-app>

E-learning Modules on "Introduction to IHL": <https://kayaconnect.org/course/info.php?id=1284>

ДЯКУЮ!